

mindez milyen szerepet játszott a korabeli politikai elit életében. Ezek felderítésével a politika és a korabeli politikusok egymáshoz való viszonya, az alkotmányosság gyakorlatának létrejötte is pontosabban kirajzolódhatna, amely hozzájárulna a korszak teljesebb és hitelesebb megismeréséhez.

A kora újkori magyar történettudomány az elmúlt néhány évtizedben komoly fejlődésen ment keresztül, hiszen rengeteg új kutatási irányzat (végvártörténet, modern hadtörténet, reprezentáció és politikai kultúrtörténet stb.) jelent meg, amelyek forráscsoportjaik vagy módszereik révén hoztak egyre újabb eredményeket. Mindezt azonban megfelelően kell tudni elhelyezni és beépíteni, nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakmai életbe is, e nélkül ugyanis a magyar tudományosság nem lesz képes kilépni az őt körülvevő elszigeteltségből. Az eredmények terjesztésében az itt bemutatott kötethez hasonló igényes munkáknak kell az élen járniuk, amelyek minden szinten képesek lehetnek reprezentálni a hazai tudomány színvonalát.

Vatai Gábor

VERES EMESE GYÖNGYVÉR

BORCSA MIHÁLY. CSÁNGÓ FIÚ A CENK TÖVÉBEN

(Barca Kiadó, Dunavarsány, 2011. 174 o.)

Veres Emese Gyöngyvér néprajzsként a barcasági csángók szokásait kutatja. A *Barcasági Könyvek* sorozat a legújabb eredményeket hivatott bemutatni.

A szerző kiemeli, hogy a barcasági csángók elsősorban vallásukban különböznek a gyimesi és moldvai csángóktól, hiszen evangélikusok. Elsősorban arra a kérdésre keresett választ, hogy honnan eredeztethető ez a népcsoport. Meggyőzően hiteles adatokat csak arra talált, hogy feladatuk a határőrzés lehetett, az utolsó végvárat, Brassót védték, ezért a körülötte levő 10 faluban elszórtan éltek (hétfalusi csángóként is emlegetik őket).

Ehhez kapcsolódik a *Barcasági Könyvek* sorozat 4. kötete, amely Borcsa Mihály (1824–1913), egy elfeledett 1848-as honvéd életét mutatja be. A könyv fényt vet a lelkész, iskolamester, népnevelő és honvéd sokrétű munkásságára, nemzeti elkötelezettségére. Életében nagy tisztelet és megbecsülés övezte, halála után viszont elfeledték.

A szerző sérelmezi, hogy a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* sem említi a nevét, holott általánosságban a művelődési élet jeles személyiségeit tartalmazza. Ráadásul az egykori lelkész rendszeresen publikált cikkeket, komoly mennyiségű néprajzi adatot gyűjtött. Orbán Balázst például ő látta vendégül, amikor *A Székelyföld leírása* című művének a Barcaságról szóló fejezetéhez anyagokat keresett.

Kortársa volt Zajzon Rab Istvánnak, akinek ugyancsak az volt a célja, hogy a barcasági csángókat ismertté tegye, elsősorban Magyarországon, s aki 1861 szeptemberétől munkatársa lett a *Hölgyfutár*, az *Alföld*, a *Vasárnapi Újság* című lapoknak és a *Családi Kört* is szerkesztette. Az említett újságok prózai írásait közzölték, mellyel a közvélemény figyelmét felhívta a Brassó melletti Hétfalura, illetve annak szokásvilágára. Az 1848–49-es eseményeket is bőven tárgyaló visszaemlékezését először Seres András közölte 1992-ben.

Az 1848 októberében Agyagfalván megtartott székely nemzeti gyűlésen a Brassó környéki csángó falvak képviselői arra kérték a nagygyűlés vezetőségét, hogy ők is a székely honvédelmi rendszerhez tartozhassanak. Ennek indokairól így ír: „A tíz magyar község érezte, hogy két tűz közé szorult, két nemzetiség viharja tépdesi a szabadság, az egységes haza zászlóját... A Kolozsvárról hozott szellem megteremtette gyümölcsét. Papok, tanítók, jegyzők és más intelligens lakosok tanácsát átlátta mindenki, hogy a minden oldalról szorongatott magyar községek elszigetelve a nemzettesttől, egyedül nem állhatnak ellen a hallható fenyegetések és készülődőben lévő támadásoknak, egyhangúlag kimondattak a székely nemzettel kötendő szövetség.” Később ezért a románok bosszút álltak, felesküdték a barcasági csángók kiirtására és tömegmészárlásokba kezdtek.

1849-ben maga Borcsa Mihály is önként jelentkezett honvédeknek, és lelkeszként erre bátorította a csángó férfiakat. Rettenetes eseményeknek nézett elébe Hétfalu. Mint a visszaemlékezésből kiderül, a háromszéki huszárok átrándultak Hétfaluba, pár románt, akikre panasz volt, felakasztottak és visszatértek állomáshelyükre. A túlkapások következményeit természetesen a lakosság viselte. Erről Borcsa így ír visszaemlékezésében: „Karácsony szombatján hirtelen rettenetes ordítás rázkódtatta meg a levegőt, alig jutott ideje egy néhánynak, s aki tudott, kerteken, mezőkön keresztül rohant a hegyek és Malomdombok közé, a Kőhavas rengetegeibe, hogy bár életüket megmenthesék. De soknak ez sem sikerült, s mintegy 50 magyar esett a dühöngés áldozatául az egész Hétfalu területéről, köztük a derék Szász György hosszúfalusi lelkész is, akit az otthonában szúrtak le, s ezeket hirteleniben a templom udvarán temették el a hazakerülők, de csak hónapok múlva mertek még a templomokban is megemlékezni róluk.” Az elégtételt Bem diadala hozta meg, aki külön hétfalusi zászlóaljot készült felállítani (126. honvéd zászlóalj), amelyhez 434 csángót soroztak be. Az alakulat a 140. hadrendi számot kapta. Az orosz intervenció előtt a csángó zászlóalj Fogarasban állomásozott.

1849. március 10-i bejegyzésében Borcsa arról is beszámol, hogy február 2-án az oroszok Braszóba való bevonulását a bácsfalusi temetőből ő maga is látta, és ezt követően fogságba is került (ennek körülményeiről ez a kis kötet, amely az emlékiratból csak válogatást közöl, nem számol be). 1849. június közepén a 4–5–6. századokat átvezényelték a brassói hadosztályhoz, az 1–2–3. a nagyszabedényi hadosztály fogarasi különítményében szolgált. A 4–6. századok az 1849. június 20-i tömösi ütközet után részben felbomlottak, maradványaik a székelyföldi hadosztály csapataihoz csatlakoztak. Az 1–2–3. századok az 1849. július 12-i fogarasi ütközetben részben megsemmisültek, részben orosz fogságba estek. Amikor a magyar hadügyminisztérium 1849. július 22-én számmal látta el az alakulatot, az már nem létezett.

Június 22-én maga Borcsa Mihály is menekülni kényszerült. Nagyváradon Ormai Norbert ezredesnél jelentkezett, és mint maga írja: „...beosztattam magam a 7. vadászzászlóaljhoz [Valójában a 3. vadászszázad 7. osztályához.]. De ismét ütött a menekülés órája, én alig kéthavi honvédkodásom után Nagyvárad, Szolnok, Hódmezővásárhely, Szerencs, Tótkomlós, Pankotán átvonulva lettem a fegyvert. Vécsey hadosztályában 1849. augusztus 13-án Borosjenőnél; küzdelmes pályám ide vezető határánál.” Új korszak köszöntött be Borcsa Mihály életébe, immár nem karddal, hanem pennával küzdött népének fennmaradásáért.

A szabadságharc leverése után bujdosni kényszerült. „...elhatároztam, hogy hazatérek, Lesz, ahogy lesz! Népemet nem hagyom el. Égtem a vágtyól, hogy megtudhassam mi történt a földiimmel.” Visszaemlékezéseiben (ezek egy részét a brassói magyar lapok is közölték) rendkívül érzékletesen jeleníti meg kora eseményeit, írásaiból sugárzik a magyarság- és hazaszeretet.

Verseit is, melyekből válogatást tartalmaz e kötet, ez a hazaszeretettől átítatott szellemiség járja át. 47 éves tanítói-népnevelői munkásságáról 2011-ben Hétfalu lakossága díszpolgári cím adományozásával emlékezett meg.

Somogyi Gréta

ERIC EYBL

INFORMATION.PROPAGANDA.KUNST. INFORMATION.PROPAGANDE.ART

(Verlag Militaria, Bécs, 2010. 208 o.)

Az Információ. Propaganda. Művészet. Osztrák–magyar és francia plakátok az első világháborúban című kötet az első világháborút egy speciális aspektusból mutatja be, mégpedig az Osztrák–Magyar Monarchia és Franciaország plakátművészetén keresztül. A nagy háborúban csúcsosodott ki az azt megelőző időszak szinte minden meglévő nemzetközi politikai feszültsége, így addig soha nem látott méretű fegyveres konfliktus vette kezdetét. Az első világháború nem csak a résztvevő hadseregek és katonák, valamint a felhasznált technika és hadianyag hatalmas száma és mennyisége miatt haladta meg a korábbi háborúkat, hanem – részben éppen az előbbiektől